

A FI EVREU
DUPĂ HOLOCAUST

Imre Tóth (n. Imre Róth, 26 decembrie 1921, Satu Mare – 11 mai 2010, Paris) a fost un filozof și istoric al matematicii maghiar născut în România. După studii de matematică și filozofie la Universitatea din Cluj (1945–1948), a fost conferențiar la Facultatea de Matematică și Fizică a Universității din București, specializarea Istoria și filozofia matematicii (1949–1969). Ca urmare a evenimentelor din Ungaria din 1956, Tóth a fost exclus din Partidul Muncitoresc Român în 1958, lucru care i-a afectat cariera universitară. În 1969 a hotărât să emigreze în Germania Federală. A fost Gastprofesor la Institut für Geschichte der Naturwissenschaft, Goethe-Universität, Frankfurt am Main (1969–1971); profesor suplinitor la Institut für Philosophie der Ruhr-Universität, Bochum (1971–1972); profesor titular la Institut für Philosophie, Universität Regensburg, șef al Catedrei de istoria și filozofia științei (din 1972); a ținut o serie de prelegeri la École Normale Supérieure, Paris (1975, semestrul de vară); Visiting Fellow la Princeton University (1975–1976) și membru al Institute for Advanced Study, Princeton, N. J. (1980–1981); Visiting Professor la Universitatea Twente din Enschede, Olanda (1982); cursuri semestriale la Istituto Italiano per gli Studi Filosofici, Napoli (începând din 1987). A predat la Universitatea din Regensburg până în 1991, după care s-a retras la Paris. Printre cele mai importante studii și cărți ale sale se numără *Das Parallelenproblem im Corpus Aristotelicum* (1967), *Abile. Paradoxele eleate în fenomenologia spiritului* (Editura Științifică, 1969, reed. în pregătire la Ed. Humanitas), *Die nichteuklidische Geometrie in der „Phänomenologie des Geistes“* (1972), *Gott und Geometrie. Eine viktorianische Kontroverse* (1982), *I paradossi di Zenone nel „Parmenide“ di Platone* (1994), *Palimpsest* (ed. rom. Humanitas, 1995), *Aristotele e i fondamenti assiomatici della geometria* (1997), *Lo schiavo di Menone, Commentario a Platone, „Menone 82 B-86 C“* (1998), *Être Juif – après l’Holocauste* (1999), „Az életben van, amit az ember nem tesz. És tesz. . .“, Péter Várdy în dialog cu Imre Tóth, 2004 (ed. rom.: *În viață sunt lucruri care nu se fac. Și care totuși se fac. . .*, Humanitas, 2014).

IMRE TÓTH
A fi evreu
după Holocaust

Traducere din franceză de
Gina Vieru

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Imre Toth
Etre Juif... après l'Holocauste
Copyright © Anne Toth
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2015, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Tóth, Imre
A fi evreu după Holocaust / Imre Tóth; trad.: Gina Vieru. – București:
Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-4792-4
I. Vieru, Gina (trad.)
323.1(=411.16)(498)"1941/1945"

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

A fi evreu după Holocaust¹

*Nichts ist gegenwärtiger als die
Vergangenheit.*²

Siegrid Schmidt (1976)

*Într-o bună dimineață,
Gregor Samsa se trezește în patul său...*

Acest colocviu a fost deschis de marele entomolog al Shoah-ului, Raoul Hilberg.

El va fi închis de un vierme.

Da, un vierme: un evreu dinaintea de Holocaust.

Un vierme, o insectă dăunătoare – iată cuvintele care răsunau pentru mine pe meleagurile natale, cuvintele care umpleau acele spații îndepărtate ale Europei Centrale și de Est în care am copilărit. Repetate, fie pe un ton glumeț – când grosolan, când indulgent –, fie pe un ton grav și însoțite de argumente

---

1. Eseu apărut inițial în *La Sho'ah. Tra interpretazione e memoria* (Atti del Convegno Internazionale di Studi Olocausto, Napoli, 5–9 mai 1997), Biblioteca Europea nr. 13, Vivarium, Napoli, 1999, apoi în *Le Coq-Héron* nr. 163, decembrie 2000. Anne Toth, Philippe Séguin și Françoise Willman au acceptat cu generozitate să revadă ultima versiune a acestui text. Le sunt profund recunoscător pentru ajutorul lor și pentru devotamentul de care au dat dovadă. (I.T.)

2. Nimic nu e mai prezent decât trecutul (germ.).

grele – prea cunoscute pentru a le reaminti, lansate cu mânie, scuipate în obrazul meu cu o ură frenetică –, aceste cuvinte mi s-au infiltrat în piele, mi-au pătruns în inimă, mi-au îmbibat celulele, mi-au invadat sufletul, mie ca și tuturor celor care împărtășeau aceeași condiție.

O boală rușinoasă – o miasmă dezgustătoare.

Majoritatea colegilor mei de la Liceul Catolic din Satu Mare nu dădeau mâna cu mine; în germană se spune *Berührungsangst*¹. Nietzsche vorbește despre „instinctul de repulsie” specific păturilor germane stabile. Mă încrucișam cu ei pe stradă; erau plini de morgă, cu nasul în vânt, înaintând cu lentoarea elegantă a unui velier și privind prin mine ca prin vid. Tăcerea lor era elocventă. Imposibil să n-o percep: pur și simplu eu nu eram o ființă demnă de a fi salutată, nu existam, nu eram decât un vierme mizerabil.

Cuvântul acesta devenise o idee fixă, o obsesie, o manie de care nu era cu putință să mă debarsez. Am sfârșit prin a interioriza disprețul, prin a-mi murmura fără încetare mie însumi discursul și a mi-l însuși. Până când, într-o bună dimineață, Gregor Samsa, eroul povestirii lui Kafka intitulată *Meta-morfoza*, deschide ochii; și ce descoperă în patul lui? O insectă gigantică. Dezgustătoare, oribilă. El însuși.

---

1. Teama de contact, fobia atingerii (germ.).

După o frecventare pasageră a mișcării sioniste din orașul meu – unde își avea curtea și celebrul rabin Joel Teitelbaum, antisionist agresiv –, eu, împreună cu mulți alți membri ai grupării, am optat pentru mișcarea clandestină a comuniștilor. Aveam pe atunci aproape cincisprezece ani. Era prin 1936-1937. Perspectiva emigrării în vechea Palestină nu mă mai atrăgea. Dimpotrivă. Simțeam că, în locul siguranței unui adăpost, Pământul Făgăduinței nu mi-ar putea oferi decât sentimentul unui spațiu al dezertării. Cum puteam eu abandona milioanele de țărani mizeri, exploatați, oprimați, expuși abuzurilor nemiloase ale unui regim barbar? Evreii n-au privilegiul de a fi unicele victime ale terorii! Și, la urma urmelor, ce remediu la antisemitism propunea sionismul, în afară de fugă? În ce mă privește, eram decis să rămân și să înfrunt *Bestia Triumfătoare* – marele invadator blond.

Mă simțeam acasă acolo, în mijlocul acelor țărani maghiari desculți, cu picioarele acoperite de plăgi purulente, săraci și analfabeți, cărora – la lumina lămpii de gaz – le citeam din romanul lui Ignazio Silone, *Fontamara*, despre mizeria țăranilor din Italia latifundiară. Mă ascultau cu o venerație religioasă. Aveam impresia că trezesc în ei sentimentul unei conștiințe de clasă. Dar le vedeam privirea secretă și neîncrezătoare, care-mi sugera că și eu făceam parte din categoria „domnilor“.

Cu brațul ridicat, sora mea își ațintea spre mine arătătorul: „Încă un evreu care vrea să salveze omenirea! Ai să fii primul care va fi spânzurat!“ Ca o lamă de cuțit, vorbele ei se înfigeau drept în inima mea. Și așa au rămas de atunci, ca o neclintită remușcare. Căci presimțeam că are dreptatate. Iar astăzi chiar știu: avea dreptate.

Oricum ar fi fost, în mișcarea comunistă am găsit un cuib primitiv, plin de dragoste și fraternitate. În timpul anilor de clandestinitate, acest cuib îmi oferea unicul spațiu în care mă simțeam acceptat ca o ființă umană. Un spațiu etanș, în care antisemitismul nu pătrundea. Spațiu unic, în care antisemitismul era condamnat – cu fermitate, cu hotărâre și cu deplină sinceritate. Asta se întâmpla pe la sfârșitul anilor '30.

Primăvara anului 1958. Sunt invitat la întrunirea generală a organizației de partid a Facultății de Științe din București, unde îmi țineam cursul de istoria și filozofia matematicii. Amfiteatru ticsit, atmosferă solemnă, marele prezidiu ritual, masa acoperită cu un steag roșu și decorată cu imense jerbe de flori. Pe ordinea de zi, un singur punct: „Probleme organizatorice“. Ascult timp de o oră expunerea secretarului organizației de bază: agenți ai conspirației sioniste mondiale s-au infiltrat printre noi și de ani de zile întreprind mașinațiuni perverse

contra elementului autohton, căruia îi sugerează un insidios sentiment de inferioritate, cu deosebire în domeniul matematicii. Și trage concluzia: vigilența proletară i-a demascată, acum ei trebuie dați afară din partid! Sunt chemați rând pe rând și somați să facă mărturii complete și autocritica pentru actele lor reprobabile.

Ascultându-i, am avut un sentiment de uimire pură. Desigur, politica antisemită a Partidului Comunist nu mai era de mult un secret pentru nimeni, dar până atunci ea rămăsese absconsă, tănuită cu o grijă meticuloasă, învăluită în formulări criptice, deghizată în aluzii oblice, niciodată admisă în mod deschis. În orice caz, nu eram nicidecum pregătit să asist la o ceremonie publică de veritabil autodafé. A fost într-adevăr ceva cu totul neașteptat. O surpriză totală.

Unul dintre cei convocați, un prieten – matematician de geniu, cu reputație internațională –, admite fără ezitare că da, în toți acești ani a fost agent sionist „în mod obiectiv“, dar nu și „în mod subiectiv“. Supus interogatoriului sever al sălii, care insinua tot felul de amenințări perfide, disimulate sau directe – o abjectă tortură spirituală –, omul cedează și recunoaște în cele din urmă: da, e adevărat, a fost „și în mod subiectiv“ agent. Ceilalți prieteni ai mei au adoptat tacticile uzuale de eschivă și de viclenie

autocritică. Prin ridicarea mâinii, excluderea lor a fost votată în unanimitate, inclusiv de cei vizați. Nefăcându-mi nici o iluzie cu privire la rezultatul scrutinului, am respins orice acuzație, refuzând și cea mai vagă autocritică. Excluderea mea a fost votată tot în unanimitate, cu o singură excepție: a mea. Nu voi vorbi despre răutățile profund dezgustătoare, chiar dacă insignifiante, pe care unii colegi, distinși oameni de știință, s-au grăbit să le debiteze despre mine, pentru a aduce mărturii inedite cu privire la ura mea evidentă față de „poporul român“ și la activitatea mea „antipartinică și antistatală“.

După câțiva ani de exerciții de umilință rituală, numită „muncă de reabilitare“, ca urmare a uneia dintre schimbările imprevizibile ale „liniei Partidului“, toți cei care „își făcuseră autocritica“ au fost reintegrați. Din timp în timp, la intervale neregulate, se făceau și față de mine tentative de recuperare. De la niveluri din ce în ce mai înalte – președintele de sindicat, șeful departamentului de resort, decanul, apoi chiar secretarul organizației de partid în persoană – eram abordat așa, într-o doară, neoficial: oare n-aș dori eu, un vechi militant din ilegalitate, să-mi recapăt carnetul de membru de partid? Puteam conta pe sprijinul lor, era de-ajuns o minimă autocritică formală și totul se aranja.

De fiecare dată scăpam prin răspunsuri ambigue, mă eschivam sau, după caz, refuzam deschis.

La mijlocul anilor '60, am fost invitat de Comisia de Control a Partidului – paznicul oficial al Sfântului Graal al moralei proletare, în realitate oficiul de inchiziție al unei superpoliții oculte – să mă prezint la o adresă bizară. M-am trezit într-o vilă solitară, ascunsă în fundul unei grădini din spatele cantinei Ministerului Agriculturii. O femeie de serviciu, ursuză și tăcută, m-a introdus într-un salon luxos și spațios, făcându-mi semn să mă așez pe un scaun mizerabil în fața unei mese de lemn murdare, rătăcită parcă în mijlocul unor mobile rare, în stil Ludovic XVI. După câteva ore de așteptare, apare un bărbat cu o statură impunătoare și cu aer sportiv, care se așază cu fața către mine la un birou foarte cochet. De acolo, cu un aer furios, îmi aruncă niște priviri încărcate de ură, ținând în mod vizibil să-mi transmită tot disprețul pe care-l nutrește față de mine. Cu un ton imperios și autoritar, mă atacă abrupt: „Ați avut mai mulți ani la dispoziție pentru a reflecta la autocritica dumneavoastră. Ce-ați făcut, în tot acest interval, pentru a recâștiga încrederea Partidului?“ Încropesc o pledoarie confuză, împănată cu mici minciuni: m-am consacrat unor importante cercetări științifice, ale căror rezultate vor fi fără îndoială apreciate de Partid.

Cuprins

Într-o bună dimineață, Gregor Samsa se trezește în patul său... ..	5
Antisemitismul: dimensiune ontologică a spiritualității occidentale	13
Distrugerea evreilor: o necesitate	23
„Germanie, palidă mamă...”	30
Emanciparea și prețul ei.	33
Cine se asimilează asimilează	46
<i>Verba volant...</i>	56
<i>...Gesta manent</i>	65
Condiția evreului și locul său în istorie: <i>commercium, negotium, speculatio</i>	77
În opoziție	84
Dumnezeu a murit la Auschwitz? Nu! Antisemitismul a murit la Auschwitz!	88